

Aan de leden van het *Platform Onderwijs2032*
Bezuidenhoutseweg 60
2594 AW DEN HAAG

Onderwerp: Reactie op het Eindadvies Onderwijs 2032

Drachten, 26 maart 2016

Geachte dame(s) en heren, leden van de commissie,

De *Feriening Frysk Underwiis*¹ (FFU) heeft kennis genomen van het in januari 2016 uitgebrachte *Ons onderwijs2032 Eindadvies* over de gewenste kennis en vaardigheden met het oog op (toekomstige) ontwikkelingen in de samenleving. In de taakomschrijving vroeg staatssecretaris Dekker het Platform te komen met een gedragen visie op een toekomstgericht curriculum voor het primair en voortgezet onderwijs 'op basis van een breed maatschappelijk debat'.

In haar *Voorwoord* zegt het Platform aangenaam verrast te zijn door het enthousiasme, de bevoegenheid en de betrokkenheid van het onderwijsveld en stelt, dat uit de dialoog een gedeeld inzicht naar voren is gekomen dat het met de inhoud van het onderwijs *echt anders* (cursivering *FFU*) moet. In ons volgend commentaar willen wij daarbij een aantal kanttekeningen plaatsen.

Naar onze mening springt het voorstel om te komen tot het onderscheid kern- en keuzedeel van het curriculum het meest in het oog. De wet op het basisonderwijs kent een dergelijke tweedeling niet, omdat uitgangspunt in de WBO een ononderbroken ontwikkelingsproces op brede basis is. Wat in het *Eindadvies 2032* gelijk gebleven is, maar wat volgens ons juist *echt anders* moet, is het *centraal* blijven stellen en zelfs *versterken* van het Nederlands in het onderwijs **zonder rekening te (willen) houden met de wettelijke status van het Fries als tweede rijkstaal in het Friese onderwijs en hiervoor een alternatief te schetsen.**

a. De Nederlandse overheid en de (minderheids)taal van haar inwoners

Vanaf de geboorte van de Staat der Nederlanden heeft de overheid er alles aan gedaan taalverschillen te elimineren door slechts één zgn. 'beschaafde' taal in het onderwijs toe te staan. Door dit onderwijsbeleid werd de taal – in ons geval het Fries – grotendeels zijn maatschappelijke functie ontnomen en werden de gebruikers door ontbrekend onderwijs in meer of mindere mate analfabeet in eigen taal. Pas in de 20ste-eeuw zijn heel voorzichtige stappen gezet om de taal een plaats in het onderwijs te geven, waarbij het standpunt in theorie en praktijk de boventoon bleef voeren, dat kinderen eigenlijk geen twee talen (goed) naast elkaar kunnen leren. De op basis daarvan geconstateerde 'taalarmoede' – slechts gemeten in de doeltaal Nederlands – werd (en wordt nog steeds) met extra Randstedelijke taalprogramma's voor jongere kinderen bestreden.

In het kader van de Europese eenwording heeft de overheid in 1996 een door de Raad van Europa opgesteld *Europees handvest voor regionale talen of talen van minderheden* geratificeerd. Voor het Fries zijn 47 bepalingen opgenomen o.m. voor media, bestuurlijke en rechterlijke autoriteiten en ook voor het onderwijs. De overheid verplicht zich daarmee, dat een *aanmerkelijk* deel van het primair onderwijs in het Fries aangeboden wordt en dat binnen het voortgezet onderwijs de betreffende streek- of minderheidstaal een *integrerend* deel van het leerplan uitmaakt.

¹ De *Feriening Frysk Underwiis* is een vereniging van ouders en leerkrachten met als doel de bevordering van een aan het Nederlands gelijkwaardige positie van het Fries in het onderwijs in het Friese taalgebied (provincie Fryslân).

Tot op de dag van vandaag heeft de Nederlandse overheid weinig of geen gevolg gegeven aan deze verplichting. Na elke vierjaarlijkse hoorzitting heeft het Committee of Experts van de Raad van Europa nog moeten constateren dat er nog veel schort aan de uitvoering ervan. De 19de-eeuwse centralistische opvatting van *één land, één volk, één taal* legitimeert in democratisch Nederland met een numeriek grote Hollandstalige gemeenschap en een relatief kleine Friese taalgemeenschap nog steeds de marginale positie van het Fries in alle maatschappelijke taaldomeinen in het eigen taalgebied. Gebruik van het Fries in het openbare leven in Fryslân – zowel mondeling als schriftelijk – wordt op deze basis gehinderd en vaak slechts aangemerkt als een thuistaal voor Friestaligen. Op een aantal goede uitzonderingen na stelt het onderwijs zich onder druk van regelgeving en de dominantie van de eerste rijkstaal niet emancipatorisch op, maar bevestigt het veelal de ongelijke maatschappelijke verhoudingen door de taalvaardigheden in het Fries niet of onvoldoende te onderwijzen.

b. De actuele positie van het Fries in het onderwijs en het ‘Eindadvies’

In het basisonderwijs is sinds 1980 het Fries een verplicht vak en het Fries kan tevens mede als voertaal bij andere vakken worden gehanteerd. Vanaf 1993 geldt dit ook voor het voortgezet onderwijs met de beperking, dat het vak Fries – in tegenstelling tot het Nederlands – slechts verplicht is in de onderbouw en door leerlingen als examenvak gekozen kan worden, wanneer de school het aanbiedt. Voor het Fries zijn kerndoelen in basisonderwijs en voortgezet onderwijs vastgesteld.

De periodieke rapportages van de onderwijsinspectie – de laatste van 2010² – schetsten een negatief beeld van de kwantiteit en kwaliteit van het onderwijs in het Fries met tevens de oproep aan de politiek *dat het beter moet*. Een gunstiger oordeel trof het kleine aantal drietalige basisscholen met de vakken Fries, Nederlands en Engels, waarbij deze drie talen ook als voertaal/instructietaal bij andere vakken worden gebruikt. De inspectie betreunde de situatie, dat door het (nog) ontbreken van goede evaluatie-instrumenten de taalvaardigheden van de kinderen in het Fries niet systematisch konden worden beoordeeld.

In het project ‘*Trijetalige skoalle*’³ (*‘Drietalige school’*; uitgevoerd in de jaren 1997-2006) is daarentegen wel evaluatieonderzoek gedaan. Flankerend onderzoek toonde aan dat substantiële aandacht voor de minderheidstaal gedurende het project het niveau van het Nederlands niet negatief beïnvloedde. Voor de Friese taalgemeenschap was van belang, dat vanaf het 4de leerjaar de projectleerlingen – zowel de Friestalige als de niet-Friestalige – beter scoorden op de Friese taaltoetsen voor technisch lezen, spelling en begrijpend lezen dan dezelfde leerlingen op de controlescholen. De Friestalige leerlingen bekwaamden zich in de eigen taal en de niet-Friestalige leerlingen in de voor hen tweede taal met het oog op het respectvol (leren) omgaan met de Friese taal en cultuur in de Friese samenleving.⁴

Toch heeft dat onderzoek bij de landelijke overheid (nog) steeds niet geleid tot een onderwijsbeleid, waarin het Fries op de scholen in Fryslân een serieuze plaats krijgt toebedeeld. In de door de ‘meten is weten’-ideologie ontstane afrekencultuur, slechts gericht op de zgn. (kern)vakken ‘Nederlands’ en rekenen, en de nog steeds bestaande ongelijke taalmachtsverhoudingen in de Friese samenleving, worden de Friese scholen gedwongen – of laten zich dwingen – de regelgeving voor het onderwijs in het Fries te negeren.

Sinds kort heeft er echter wel een paradigmawisseling plaats gevonden voor wat betreft het leren van meer talen, ook bij het Ministerie van Onderwijs. Meertalig (basis)onderwijs is op grond van (internationaal)

² Inspectie van het Onderwijs, *Tussen wens en werkelijkheid – De kwaliteit van het vak Fries in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Fryslân*, 2010.

³ De eindconclusie is, dat de leerlingen op de drietalige scholen in Friesland driedubbele winst boeken: zij beheersen het Nederlands als andere leerlingen, maar het Fries duidelijk beter en zij spreken gemakkelijker Engels dan andere leerlingen (pag. 10).

⁴ B. van Ruijven en J. Ytsma, *Trijetalige Skoalle yn Fryslân. Onderzoek naar de opbrengsten van het drietalig onderwijsmodel in Fryslân*, Leeuwarden/Ljouwert 2008.

onderzoek nu niet langer verdacht en verkeerd, maar juist heel goed en liefst al op zo jong mogelijke leeftijd. Het betreft hier weliswaar het Engels, maar dit geldt natuurlijk net zo goed voor het Fries!

Ook in het eindadvies *Ons Onderwijs 2032* worden een aantal onderzoekers geciteerd die pleiten voor meertaligheid Nederlands-Engels, maar wordt met geen woord gerept over de plaats van de moedertaal van minderheden en hoe meertaligheid dan het beste gerealiseerd kan worden. De wettelijke positie van het Fries in het onderwijs krijgt in de voorstellen evenmin een plaats. Daar echter de adviezen niet beperkt worden tot het onderwijs in de Nederlandstalige provincies, zullen die waarschijnlijk ook voor Fryslân bedoeld zijn.

c. Het kerncurriculum en het Fries

In het voorgestelde kerncurriculum worden behalve een drietal kennisdomeinen de basisvaardigheden Nederlands, Engels, rekenen incl. wiskunde, digitale geletterdheid en burgerschap opgenomen. Het Platform noemt het Nederlands de sleutel tot participatie in de samenleving, omdat die taal van invloed zou zijn op iemands persoonlijk welzijn en diens succes op de arbeidsmarkt. Dit geldt uiteraard eveneens voor het Fries. Ook het Fries is (mede) een sleutel voor participatie in de Friese samenleving, is van invloed op zijn/haar persoonlijk welzijn (identiteitsontwikkeling) en succes op de Friese arbeidsmarkt. Door het Fries geen volwaardige plaats in het curriculum te geven, wordt de taal in onze steeds mondialer wordende samenleving een toekomst ontnomen.

Het is opvallend dat in het ‘Eindadvies’ niet gerefereerd wordt aan het voorstel van de Unesco en de Europese Unie om in het onderwijs in ieder geval drie talen te onderwijzen: de moedertaal, de regionale/nationale taal en een internationale taal. Het Platform beperkt zich tot de laatste beide talen. Echter de (staats)nationale taal is voor veel Nederlandse kinderen geen moedertaal. Het in 2005 door de overheid aangenomen *Kaderverdrag inzake de bescherming van minderheden* verbiedt bovendien voor het Friese taalgebied nadrukkelijk een terugval naar de 19de-eeuwse één-taalideologie.

Volgens het Platform dienen in ieder geval de basisvaardigheden Nederlands, Engels en rekenen aan het eind van primair en voortgezet onderwijs centraal getoetst te worden. Wij hebben uiteraard geen bezwaar tegen het verminderen van onterechte sociale ongelijkheid, maar door in het Friese taalgebied het Fries buiten de toetsing te houden, wordt de taal feitelijk gedegradeerd tot een onbelangrijk element in het onderwijs en de opvoeding van de kinderen. Een dergelijke ingrijpende beslissing van taalpolitieke aard heeft deze ongelijkheid tot gevolg: Friestalingen worden achtergesteld door met hun afkomst op geen enkele wijze rekening te houden.

Het Fries is echter in het geheel geen ‘handicap’ of iets om zich voor te schamen, maar een levend cultuurbezit en tevens de tweede rijkstaal in dit land. Elk voorstel tot hervorming van het Nederlandse onderwijs dient democratisch en wettelijk het Fries – dus ook in overeenstemming met het geratificeerde Europees Handvest – een gelijkwaardige plaats in de scholen in Fryslân te geven. Dit had volgens ons ook moeten blijken uit het ‘Eindadvies’.

d. Het Platform en de L1/L2-discussie(s)

In de taakstelling van het ‘Platform’ wordt uitgegaan van een *breed* (cursivering FFU) maatschappelijk debat. Het *Voorwoord* memoreert betrokkenheid van duizenden leraren, schoolleiders, bestuurders en ouders, die aan de discussies hebben deelgenomen. Hoewel wij geen reden tot twijfel hebben over de goede bedoelingen en al het verzette werk, constateren wij dat de samenstelling van het *Platform Onderwijs2032* geen deskundigen bevat die de specifiek Friese situatie (goed) kennen, terwijl die er wel zijn. Op wetenschappelijk niveau is daar het *Europees Kenniscentrum voor Meertaligheid en Taalleren* (in Leeuwarden) en op schoolniveau het *Cedin* (in Drachten) voor educatieve dienstverlening met veel expertise op het gebied van meertalig onderwijs en met grote kennis van de Friese situatie.

De literatuurlijst vermeldt geen aparte publicaties die meertalig onderwijs in Fryslân als onderwerp (van onderzoek) hebben. In de opgenomen *Voorstudie* (Van den Broek e.a., 2014)⁵ worden 29 (internationale) studies vergeleken, waarvan een drietal de Friese situatie als onderwerp hebben en wel van Ytsma & Beetsma [2001], Van Ruijven & Ytsma [2008] en Riemersma & De Jong [2007]. Het betreft studies die betrekking hebben op kinderen met een eerste taal anders dan de landstaal.

Van den Broek e.a. geven als conclusies dat tweetalig primair onderwijs (tpo) geen nadelige invloed heeft op L1-taalvaardigheden en dat 50% van de onderwijstijd in het Engels de beste resultaten geeft. Met de L1-taal wordt echter de **rijks-** of **landstaal** bedoeld en die wordt vergeleken met het Engels of een andere staatsnationale taal (L2) en niet – zoals in ons geval – met een model waarbij het Fries als minderheidstaal ook **doeltaal** is voor Friestalige (L1) en Nederlandstalige (L1) kinderen. De boven genoemde Friese tpo-studies betrekken de kwaliteit van het Fries onderwijs wel in het onderzoek.

In genoemde *Voorstudie* heeft het Fries geen enkele prioriteit, omdat de belangstelling volledig uitgaat naar wat op basis van vergelijkbare (buitenlandse) studies gezegd kan worden over een optimale onderwijssituatie Nederlands-Engels. Het *Eindadvies* baseert de keuze voor een vroege start met Engels met name op de gepresenteerde gegevens uit die *Voorstudie* en vervolgt daarna: ‘Ook voor leerlingen met een anderstalige achtergrond lijkt Engels leren de ontwikkeling van het Nederlands niet te hinderen’ (p. 31). In de hiervoor aangehaalde studie van Goorhuis-Brouwer en De Bot (2010)⁶ wordt gesteld, dat kleuters met een ‘non-Dutch background do not suffer from EELT in the sense that their L2 Dutch development is within the normal range though significantly lower than that of their Dutch peers’. Hoe het met de ontwikkeling van de moedertaal van deze kleuters (bijvoorbeeld Friestalige kinderen) gaat, wordt niet onderzocht en de conclusie is, dat ook deze kleuters – hoewel met een ‘achterstand’ in het Nederlands – zonder problemen Engels kunnen leren.

Dit laatste is natuurlijk een open deur, want waarom zouden Friestalige kleuters geen Engels kunnen leren? De vraag is echter wat een dergelijke aanpak betekent voor de ontwikkeling van hun moedertaal – in dit geval het Fries – en hun taal- en identiteitsontwikkeling. Bovendien krijgen de kleuters in dit onderzoek de kwalificatie van een ‘taalachterstand’ in het Nederlands, terwijl ze al tweetalig zijn en in principe meer (andere) taalvaardigheden hebben dan de ‘Dutch-children’. Er schort dus niet zozeer iets aan het taalniveau van de kleuters, maar aan de taalpolitieke beperktheid van het onderzoek.⁷

Onze conclusie kan niet anders zijn dan dat de door het Platform aangehaalde literatuur zeer eenzijdig gericht is op de legitimering van vroeg-Engels in het onderwijs, waarbij de gevolgen voor de eerste taal van niet-Nederlandstalige kinderen genegeerd worden. Bovendien wordt geen rekening gehouden met het *Europees Handvest*, waarin de overheid o.a. de verplichting op zich neemt om het Fries een substantiële plaats in het onderwijs te geven.

e. Een samenvattende reactie op het Eindadvies 2032

Als FFU beperken wij ons tot een beoordeling van het *Eindadvies 2032* voor wat betreft de positie van het Fries.

1. Het feit dat voor het onderwijs in de provincie Fryslân het Fries niet opgenomen is in de voorstellen van het Platform is in strijd met de bestaande wet- en regelgeving. Taalpolitiek gezien past het in de 19de-eeuwse ideologie van *één land-één volk-één taal* en in democratisch en cultureel opzicht houdt het *Eindadvies 2032* voor de Friese (taal)gemeenschap géén toekomstgericht onderwijs in. Gelijkwaardigheid van afkomst wordt

⁵ *Voorstudie Pilot Tweetalig Primair Onderwijs*, Groningen 2014, p. 113 en 114.

⁶ Goorhuis-Brouwer & De Bot, ‘Impact of early English language Teaching on L1 and L2 development in children in Dutch schools’, *International Journal of Bilingualism*, September 2010.

⁷ Als enige Friese basisschool is in 2014 basisschool De Pôlle in Marsum door staatssecretaris Dekker aangewezen om als drietalige school deel te nemen aan het landelijk project *Tweetalig Primair Onderwijs* (Fries 20%, Engels 30% en Nederlands 50%).

wel beleden, maar niets wijst op een meer mondiaal denken gericht op *culturele diversiteit*. De gepropageerde visie beperkt zich naar ons inzicht hoofdzakelijk tot *economisch* denken dat op de langere termijn ook het Nederlands in het onderwijs onder druk gaat zetten.

2. De wijze waarop de meertaligheid in het *Eindadvies 2032* gelegitimeerd wordt, is volgens ons onder de maat. De wens om het Engels een grote plaats te geven, en liefst zo vroeg mogelijk, heeft de ogen gesloten voor de gevolgen voor een optimale taalontwikkeling van kinderen met een minderheidstaal (in ons geval het Fries dat tevens doeltaal is) en anderstalige leerlingen in het Friese onderwijs. Zowel de taalpolitieke als de pedagogisch-culturele gevolgen voor minderheids(taal)groepen worden in het voorgesteld curriculum onvoldoende geïdentificeerd.

3. Het voorstel om ook op de Friese scholen aan het eind van basisonderwijs en voortgezet onderwijs wél de vakken Nederlands, Engels en rekenen en níét het Fries centraal te toetsen leidt tot een voortdurende druk op ouders, leerkrachten, schoolbesturen en leerlingen om het Fries geen reguliere plaats in het onderwijs te (willen) geven. De drietalige school in Fryslân zal – wanneer de voorstellen gerealiseerd worden – niet tot bloei kunnen komen om te zorgen voor voldoende ‘talige’ inwoners op lokaal/regionaal (‘Fries’), nationaal en internationaal niveau.

Uiteraard zijn wij bereid tot nader overleg met betrekking tot het boven gestelde.

Met hoogachting en vriendelijke groet,

namens het FFU-bestuur,

drs. Th. Dijkstra, *voorz. FFU*

drs. S.T. Hiemstra, *secr. FFU*